

УДК 378.147; 364.014, 364.46

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2024.2.8>

Костіна В. В.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
e-mail: vkostina@hnpu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-2410-7497
Researcher ID: AAF-5828-2021

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ НОВИХ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

У статті здійснено аналіз нормативного підґрунтя впровадження соціальної інклюзії, визначено важливі міжнародні та вітчизняні нормативні документи, що є необхідними для ознайомлення майбутніх фахівців соціальної галузі під час їхньої професійної підготовки до відповідного напрямку професійної діяльності. Мета статті: окреслення змісту та особливостей підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до впровадження соціальної інклюзії та здійснення соціально-реабілітаційних підтримуючих практик в умовах нових соціальних викликів. Наукова новизна полягає в уточненні суті понять «соціальна реабілітація в умовах нових соціальних викликів» та «соціальна реабілітація в умовах інклюзії», виокремленні теоретичних основ та ефективних практик у запровадженні соціальної інклюзії в умовах сучасних соціальних викликів, а також виокремленні вразливих груп клієнтів в умовах війни в Україні та визначення основних напрямів у професійній підготовці фахівців соціальної галузі до соціально-реабілітаційної роботи з ними. Висновки дослідження: визначено специфіку та стратегічні керівні положення для організації діяльності фахівців соціальної галузі для впровадження соціальної інклюзії в умовах сучасних соціальних викликів, проаналізовано нормативні основи надання соціально-реабілітаційних послуг, а також наведено основні напрями професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до діяльності з впровадження соціальної інклюзії в умовах воєнного стану. Проаналізовано досвід здійснення діяльності фахівців громадського сектору з впровадження цікавих проєктів та інструментів, що сприяють розвитку соціальної інклюзії в сучасних умовах, а також визначено особливості формування культури інклюзивності в закладі освіти й громаді та роль фахівців соціальної галузі у цьому процесі. Виділено освітні елементи, що забезпечували формування професійної готовності майбутніх фахівців соціальної галузі до соціально-реабілітаційної роботи з вразливими категоріями клієнтів у різних соціокультурних середовищах на трьох взаємозалежних рівнях (індивідуальному, громади, системи) на засадах соціальної інклюзії в умовах воєнного стану.

Ключові слова: фахівець соціальної галузі, соціальна інклюзія, вразливість, підготовка, воєнний стан, реабілітація.

Постановка проблеми. Сучасні реалії багаторічної війни в Україні зумовили появу великої кількості громадян України серед всіх вікових категорій, які мають серйозні відхилення у здоров'ї та потребують соціальної підтримки та реабілі-

тації, що актуалізує питання підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до роботи в умовах соціальної інклюзії. Як зазначає О. Зеленська: «Людей з інвалідністю лише офіційно 3 мільйони. І ще близько 300 тисяч додалося за два роки ворожого вторгнення» [3]. Десятирічний військовий конфлікт на сході України та повномасштабна війна, що триває в нашій країні вже третій рік, має дуже серйозні наслідки на всі сфери життя суспільства та унеможливує в повній мірі здійснення всіх прогресивних зрушень у напрямі запровадження соціальної інклюзії у сфері освіти та соціальної допомоги всім потребуючим, що мають ознаки вразливості, а, отже, проблема підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до впровадження соціальної інклюзії та проведення реабілітаційних практик в умовах воєнного стану є вельми актуальною та потребує сьогодні дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури з проблеми соціальної інклюзії засвідчив, що її досліджували Е. Данілавичуте [11], А. Колупаєва [6], В. Костіна [8], О. Рассказова [10], Г. Слосанська [3], Л. Смеречак [8], М. Супрун [12] та ін. Питання запровадження соціально-реабілітаційних практик інклюзії в освітній процес у роботі з дітьми з інвалідністю розглянуто М. Васильєвою-Халатниковою, О. Чуйко, І. Баховим, В. Тернопільською, Н. Чернухою [27]. Але потребує дослідження питання професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників до роботи з впровадження соціальної інклюзії та здійснення соціально-реабілітаційної підтримуючої діяльності з різними категоріями клієнтів в умовах нових соціальних викликів, що зумовило необхідність його подальшого вивчення.

Метою дослідження є окреслення змісту та особливостей підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до впровадження соціальної інклюзії та здійснення соціально-реабілітаційних підтримуючих практик в умовах нових соціальних викликів.

Результати дослідження. Як зазначено на сайті Європейського фонду покращення умов життя та праці, «соціальна інклюзія – це концепція, що наразі є центральною в порядку денному європейської політики та передбачає процес, який забезпечує громадянам можливості та ресурси, необхідні для повноцінної участі в економічному, соціальному та культурному житті та насолоди рівнем нормального життя та добробуту в суспільстві, де вони живуть» [23].

Особливого значення набуває наявність у суспільстві ознак інклюзивності для зростаючої особистості та вразливих груп населення. Як зазначає С. Ковачева, «соціальна інклюзія – це вкрай важливий процес для молодих людей, бо дає найкращі можливості для самореалізації молодої людини в суспільстві, прийняття та визнання її потенціалу соціальними інституціями, можливості для включення в різні мікросередовища для суспільної взаємодії (через навчання, працевлаштування, волонтерську роботу чи інші форми участі у суспільному житті)» [19].

Для реалізації ідей соціальної інклюзії світовим співтовариством напрацьовано ґрунтовне нормативне підґрунтя для їх реалізації. Так, на Всесвітньому

саміті соціального розвитку в Копенгагені у 1995 році інклюзивне суспільство було проголошено «суспільством для всіх», в якому кожна людина має однакові права та обов'язки, а також відіграє активну роль, що поступово має сформувати у всіх членів суспільства взаємне почуття приналежності та взаємоповаги [21].

Аналіз нормативного забезпечення з питань інклюзії засвідчив, що важливими міжнародними документами, які є підґрунтям для обґрунтування основних засад створення інклюзивного соціально-підтримуючого суспільства, що зможе забезпечити усунення ознак будь-яких дискримінаційних впливів та сприятиме створенню умов для соціальної підтримки та розвитку особистості є низка таких нормативних документів [9]: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Всесвітня декларація про освіту для всіх (1990 р.), Делійська декларація (1993 р.), Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994 р.), Декларація і Комплексні рамки дій з виховання в дусі миру, прав людини і демократії (1995 р.), Гамбургська декларація про навчання дорослих (1997 р.), Дакарська декларація (2000 р.), Пекінська декларація Групи дев'яти багатонаселених країн (О-9) (2001 р.), Декларація Організації Об'єднаних Націй про прав корінних народів (2007 р.).

Відділом соціальної політики та розвитку (DSPD) Департаменту ООН з економічних і соціальних питань (UNDESA) у співпраці з ЮНЕСКО та ООН-ХАБІТАТ з 23 травня по 20 червня 2007 р. було організовано багатосторонній вебдіалог на тему «Створення інклюзивного суспільства»: Практичні стратегії сприяння соціальній інклюзії», під час якого було напрацьовано ключові теоретичні детермінанти та практичні стратегії зі створення інклюзивного суспільства. Як один із засобів, що дозволяє визначити рівень соціальної інклюзивності суспільства пропонується створення картини згуртованості громади, для підготовки якої запропоновано низку характеристик для вимірювання [24]: 1) існує спільне бачення та почуття приналежності для всіх громад; 2) різноманітність людей із різним походженням та обставинами цінується та позитивно оцінюється; 3) люди з різним походженням мають однакові життєві можливості; 4) між людьми з різного походження розвиваються міцні та позитивні стосунки на робочому місці, у школах та в районах. Вважаємо можливим використання вищезазначених індикаторів не тільки для вимірювання індексу інклюзивності на рівні громади, а і на інших рівнях (наприклад, на рівні певної соціальної інституції чи колективу та поступове відстеження подальших змін в процесі проведення діяльності з впровадження соціальної інклюзії.

Також, одним із важливих міжнародних документів, що визначає стратегії у напрямі інклюзії у сучасному світі є Народна хартія для екосоціального світу, що була проголошена на Народному глобальному саміті «Спільне будівництво нового екосоціального світу: не залишаючи нікого осторонь», який проходив 29 червня – 2 липня 2022 року [26]. Як зазначено у документі, важливим для інклюзивного суспільства підґрунтям, що визначає місію соціальної роботи та її

стратегічні напрями у майбутньому є система спільних цінностей та необхідність спрямованої роботи фахівців соціальної галузі з їх впровадження. Серед найважливіших цінностей як основи для формування цілісної, інклюзивної структури для повсякденних стосунків і дій виокремлено такі: повага, гідність, злагода, соціальна справедливість, різноманітність, приналежність, взаємність і справедливість, солідарність, рівність, інтеграція та співпраця. Серед важливих наслідків для сталого спільного майбутнього у Хартії виокремлено такі 3 важливих положення:

– *спільний розвиток взаємності*, що спрямовано на поцінування кожного і кожної у взаєминах на всіх рівнях у суспільстві (індивідуальному, місцевому, національному, регіональному та глобальному);

– *спільне будівництво миру*, що передбачає спільну діяльність з запобігання війні та насильству шляхом розвитку довіри та взаємної поваги до різноманітності у роботі з родинами, спільнотами та країнами й спрямовано на розвиток усвідомлення власних та чужих прав, обов'язків, ресурсів, проблем та сильних сторін;

– *спільне усвідомлення рівності*, яке підкреслюючи, що люди дивовижно різні, наголошує на їхній рівності в правах та закликає до необхідності боротьби з будь-якою дискримінацією задля створення умов й забезпечення можливостей кожного найбільш повно розвивати свої здібності та жити повноцінним життям.

Спираючись на ідеї, які викладені у вищезазначених міжнародних нормативних документах, нами у процесі професійної підготовки створено умови для опанування майбутніми фахівцями соціальної галузі важливих напрямів їхньої подальшої професійної діяльності у взаємозв'язку з усвідомленням вищезазначеної системи цінностей, що забезпечить розвиток важливих особистісно-професійних якостей фахівця соціальної галузі, що буде здатен до побудови інклюзивного соціально-підтримуючого простору для ефективного розвитку особистості клієнта з особливими потребами, що виключає будь-які ознаки дискримінації.

Важливого значення для підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі для надання якісних соціальних послуг в умовах інклюзивного освітнього середовища для дітей та молоді з особливими освітніми потребами набуває їхнє ознайомлення зі змістом національних нормативних документів, серед яких важливими є [2]: Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (2018 р.), Постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами» (2013 р.); «Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» (2019 р.); «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» (2019 р.); «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» (2019 р.); «Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної

освіти» (2019 р.); «Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» (2020 р.); «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (2021 р.); «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в закладах фахової передвищої освіти» (2021 р.); Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки» (2024 р.).

Так, у змісті Наказу МОН «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» (2018 р.) визначено специфіку діяльності соціального педагога, що є фахівцем, який входить до складу постійних учасників Команди супроводу дитини з ООП у закладі освіти, а також основи для організації роботи відповідної команди та співпраці її з іншими спеціалізованими інституціями (ІРЦ, медичними реабілітаційними закладами, службою у справах дітей, фахівцями системи соціального захисту населення та ін.). Тоді як, у Розпорядженні КМУ «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки» визначено однією зі Стратегічних цілей держави (стратегічна ціль 3): «Прийняття українським суспільством багатоманітності людини та врахування потреб усіх учасників освітнього процесу», згідно з чим виділяються три операційних цілі: 1) надання сім'ям дітей з ризиком набуття особливих освітніх потреб та/або інвалідності ранньої підтримки шляхом надання батькам всебічної допомоги щодо раннього розвитку дитини з ООП з подальшим обранням її індивідуальної освітньої траєкторії; 2) формування у батьків та інших законних представників дитини, працівників сфери освіти, інших дітей толерантного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами шляхом забезпечення доступності освітніх ресурсів (ігри, книги, дидактичні матеріали тощо) для дітей раннього віку та здобувачів освіти; 3) надання особам з особливими освітніми потребами, зокрема ветеранам війни, можливості здобути професійну кваліфікацію та працевлаштуватися за допомогою співпраці Центрив зайнятості, роботодавців та закладів освіти. Враховуючи особливості воєнного стану та спираючись на зміст вищезазначених нормативних документів, розглядаємо «соціальну реабілітацію в умовах нових соціальних викликів» як процес організації допомоги та підтримки особистості, що потрапила в ситуацію виключеності в умовах дії негативних об'єктивних чинників (пандемія, військовий конфлікт, катастрофи тощо) та має у ній потребу, для досягнення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного та соціального рівня розвитку. А «соціальну реабілітацію в умовах інклюзії» як системну професійну діяльність фахівців соціальної галузі з організації та впровадження заходів, що спрямовано на відновлення порушених чи втрачених індивідом чи групою осіб суспільних зв'язків та відно-

син унаслідок стану здоров'я зі стійкими розладами функцій організму (інвалідність, будь-яка залежність) чи обставин життєдіяльності (позбавлення батьківського піклування, наслідки військового конфлікту, пандемії, катастрофи тощо); зміни соціального статусу (люди похилого віку, безробітні, біженці, ВПО).

Спираючись на керівні принципи, що проголошено у Практичних стратегіях сприяння соціальній інклюзії: «Уроки, отримані з існуючої політики та практики» в Аккрі (Гана), 17–19 листопада 2009 р., «соціальна інклюзія у суспільстві спрямована на розвиток простору для різноманітності та соціального залучення, для побудови якого необхідно почути голоси всіх людей, їхні потреби та проблеми, незалежно від їхнього походження, чи наявності певних ознак вразливості, що сприятиме підтримці стабільності суспільства, його готовності до прийняття певних змін та нових соціальних викликів» [24, с. 8]. Також для впровадження соціальної інклюзії важливими є «розуміння процесів, через які окремі особи чи групи виключаються, оскільки сприяння залученню можливе лише шляхом боротьби з виключенням», а також робота на різних рівнях (глобальному, регіональному, національному, локальному, на рівні громади, сімейному та індивідуальному) [24, с. 13]. З цією метою пропонують пройти 5 кроків [24, с. 14–15]: 1) видимість (всі люди мають бути поміченими, визнаними та брати участь у суспільних процесах); 2) розгляд (врахування при розробці суспільної політики в інклюзивному суспільстві проблем і потреб всіх маргіналізованих груп населення); 3) доступ до соціальних взаємодій (долученість людей до різних соціальних мереж у суспільстві); 4) права (люди в інклюзивному суспільстві мають права вимагати від держави задоволення власних прав і свобод); 5) ресурси для повноцінного суспільного життя (в інклюзивному суспільстві кожна особистість має достатньо ресурсів (фінансових, часових, просторових, що забезпечують відчуття поваги, розвиток гідності та ін.) для активного суспільного життя). Також важливо звертати увагу на особливості роботи за 9 напрямками під час впровадження соціальної інклюзії: культурним; економічним; соціальним; екологічним; правовим; фізичним; політичним; реляційним; просторовим.

Під час Конференції держав-учасниць Конвенції про права людей з інвалідністю, що відбулася у Нью-Йорку 17–19 липня 2013 р., з проблем Реабілітації та абілітації в громаді для інклюзивного суспільства було розроблено концептуальні основи та стратегії, які розглядають реабілітацію та абілітацію в громаді як процес, спрямований на залучення всіх незахищених або знедолених груп, включаючи людей з обмеженими можливостями та їхні сім'ї, що складається з двох основних компонентів [24, с. 3]: 1) орієнтації на суспільство для усунення бар'єрів доступу; 2) зосередження уваги на особах, які є виключеними, щоб розвинути їхній потенціал і підтримати їх у лобюванні їхнього включення (розширення можливостей). Програми реабілітації та абілітації в громаді спрямовані на соціальні зміни, сталий розвиток і розширення можливостей людей з обмеженими можливостями.

Аналіз практики соціальної інклюзії дозволяє стверджувати, що вищезазначені положення почали поступово реалізовуватися як на державному рівні, так і на рівні громадського сектору за кордоном та в Україні. Так, Австралійська некомерційна організація Sacred Heart Mission, заснована ще в 1982 році у Вікторіані місцевою парафією для служіння людям у громаді, які найбільше потребують допомоги, проводить роботу зі створення інклюзивного суспільства та надає такі відповідні поради тим, хто працює в цьому напрямі [25]:

- 1) визнайте, що всі люди різні і будьте гостинними до всіх, незалежно від їхнього походження та досвіду;
- 2) підтримуйте такі організації, які сприяють соціальній інклюзії;
- 3) додайте свій голос до адвокаційних кампаній, що просувають ідеї рівності або борються з різними формами дискримінації;
- 4) пояснюйте місцевим депутатам переваги соціальної інклюзії та шляхи її поширення у вашій громаді;
- 5) беріть участь у національних днях, пов'язаних з соціальною інклюзією та інформаційних компаніях про них (як-от Місяць гордості, Тиждень бездомних, Тиждень боротьби з бідністю та Тиждень соціальної інклюзії).

Практики сучасної соціальної роботи виокремлюють такі важливі аспекти соціальної інклюзії [22]: *гендерна* (рівні можливості для всіх членів суспільства, незалежно від їхньої гендерної приналежності); *економічна* (всі люди мають однакові права на безпечні та доступні фінансові продукти та підприємницькі можливості); *освітня* (надання всім однакових можливостей для освіти, незалежно від раси, етнічного походження, мови чи віку); *цифрова* (забезпечення рівного доступу всіх людей до інформаційних і комунікаційних технологій); *на робочому місці* (створення інклюзивного робочого середовища для всіх працівників, незалежно від раси, статі, сексуальної орієнтації, віку чи класу).

Цікавим прикладом впровадження практичної діяльності зі зміцнення згуртованості на рівні громад є ініціатива, що виникла на Консультативній раді з питань соціальної єдності (КРС), яка працює при Програмі ООН із відновлення та розбудови миру (UN RPP) та полягала у розробці вебсайту «Геоінформаційна система моніторингу, аналізу, оцінки та вирішення конфліктів (ГІСМАОВК)», що є результатом реалізації «пілотного» експерименту «Впровадження практик ефективного вирішення конфліктів через створення постійної геоінформаційної системи моніторингу, аналізу, оцінки і вирішення конфліктів» в Донецькій і Луганській областях, що висвітлює новини, події, мепінгує та рейтингує конфлікти, створює умови для спілкування представників спільноти для вирішення конфліктів [5].

Олеся Яскевич, засновниця ГО «Бачити серцем», реалізовує низку соціально-виховних впливів, що передбачають створення інклюзивного простору в основі якого не реабілітація та лікування, а підтримка, спілкування та соціалізація для дітей та молоді з інвалідністю. Діяльність громадської організації «Бачити серцем», спрямовано на реалізацію 5 принципів інклюзивного суспільства, які

забезпечують реалізацію Програми сталого розвитку, що здійснюють активні діячі ПРООН в Україні [16]: 1) кожна людина – особистість (необхідність поважного ставлення до кожного та врахування особистих уподобань та потреб); 2) у дитинства немає інвалідності (необхідність створення умов для соціалізації, спілкування, навчання, дружби та нових вражень для всіх дітей, незалежно від їх особливостей розвитку); 3) всі люди цікаві (необхідність прояву поваги до кожного до особистісних кордонів кожного та створення умов для найкращого змістовного життя і можливостей для працевлаштування); 4) вирішальність перших трьох років життя для кожної дитини (необхідність професійної підтримки та консультації особливо молодих батьків дітей з інвалідністю); 5) необхідність здійснення критичної оцінки готовності суспільства до інклюзивності та роботи з її поширення (підвищення обізнаності вчителів, учнів та батьків щодо її впровадження, а також за допомогою соціальної реклами створення умов для розвитку толерантності та боротьби зі стереотипами неприйняття й сегрегації щодо людей з особливими потребами). Реалізуються вищезазначені принципи шляхом запровадження громадською організацією низки цікавих проєктів: «Космотабір», «Інклюзивна арт-студія» і «Творча майстерня Так» для молоді з інвалідністю, а також додаткових активностей у вигляді курсів, навчальних семінарів та лекцій для батьків, учителів, представників бізнесу та ін.

Ураховуючи особливості роботи спеціалізованих соціальних інституцій та оновлене нормативне забезпечення за часів війни в Україні, Державною службою якості освіти в Україні розроблено керівні положення для закладів освіти з питань впровадження соціальної інклюзії. Спираючись на зазначений документ, можна виокремити такі важливі складники інклюзивності, які мають бути наявними в середовищі закладів освіти [1, с. 13]: формування інклюзивної культури; якісний менеджмент і стратегічне планування; учні, яким потрібна підтримка, і учні, які готові її надати; батьки – активні партнери, учасники інклюзивного навчання; достатній, підготовлений персонал; доступна інформаційна, матеріально-технічна база та інфраструктура; фінансування, яке покриває потреби закладу освіти. Також важливими показниками формування культури інклюзивності визначено [1, с. 14–17]: повага до особистості; повага до культурного та релігійного досвіду; повага до сім'ї; культивування відчуття приналежності до закладу; чутливість до емоційного стану дітей та педагогів, розуміння емоцій та вміння їх контролювати; зміст навчання, що враховує потреби дітей; створення простору, який не дискримінує; підтримка кожного /кожної; забезпечення комфортного психологічного середовища; заохочення дітей нести відповідальність за власне навчання; заохочення допомагати іншим; вживання термінів та певних звернень (важливо дотримуватися недискримінуючих термінів).

Для якісного запровадження соціальної інклюзії у закладах освіти має бути достатньо ресурсів, як основної рушійної сили для якісних змін. Серед важливих ресурсів, що забезпечують впровадження інклюзії в закладі освіти визначено

З категорії фахівців [1, с. 21]: 1) педагоги та фахівці закладу освіти; 2) персонал підтримки (асистент вчителя, соціальний педагог, практичний психолог); 3) спеціалізований персонал (спеціальні педагоги (логопед, дефектолог, тифлопедагог, сурдопедагог), фахівці з різних видів терапії (арттерапевт, мелотерапевт, кінетотерапевт), асистент дитини). Для якісної підтримки та створення умов для успішної роботи закладу освіти з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами необхідним кроком є визначення складу команди психолого-педагогічного супроводу для кожної дитини з ООП, що складається з 2-х частин [1, с. 42]: *постійні учасники* (директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі-предметники, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог; батьки дитини; фахівець ІРЦ); *залучені фахівці* (медичний працівник школи, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, спеціалісти служби у справах дітей та ін.).

Важливим осередком для впровадження ініціатив соціальної інклюзії є громада. Як зазначають дослідники (А. Саран, К. Хант, Г. Вайт, Х. Купер, 2023), важливими для впровадження соціальної інклюзії згідно з Рекомендаціями ВООЗ (Конвенція ООН про права людей з інвалідністю – United Nation Convention on the Rights of Persons With Disabilities (CRPD, 2017) є здійснення п'яти важливих основ для успішної соціальної реабілітації людей з інвалідністю в громаді [20, с. 4]: 1) особиста персональна допомога щодо виконання певних дій у середовищі; 2) підтримка людей з інвалідністю з боку однолітків, соціальних мереж, покращення умов життя та проведення заходів з запобігання насильству, з метою налагодження стосунків та можливості одружитися та створити власну сім'ю; 3) розвиток культури та мистецтва з урахуванням можливостей людей з інвалідністю з метою створення умов для їх вільного доступу до культурних матеріалів у доступних форматах; 4) створення умов для вільного доступу людей з інвалідністю до рекреаційних, дозвілєвих та спортивних заходів нарівні з іншими шляхом створення мереж, надання адаптованого спортивного обладнання, залучення громадськості тощо; 5) забезпечення рівного доступу людей з обмеженими можливостями до правосуддя шляхом забезпечення права людини на повагу, реалізацію спадкових прав, права як свідків у всіх судових процесах на слідчій та інших стадіях тощо. Дослідники додають до наведеного переліку дві додаткових категорії, які сприятимуть соціальному залученню [20, с. 6]: 1) допоміжні технології (АТ), реабілітація та (2) політики, а також зазначають, що для підвищення ефективності інтеграції людей з інвалідністю у життя суспільства, потрібно враховувати бар'єри, які заважають їм це робити на *індивідуальному рівні* (слабкі соціальні та комунікативні навички, відсутність допоміжних пристроїв та особистої допомоги та підтримки або відсутність доступу до адаптованого обладнання для певної діяльності), *рівні громади* (недоступність транспорту, будівель,

спортивних споруд для людей з інвалідністю, відсутність сурдоперекладачів під час культурних заходів, негативні стереотипи щодо людей з інвалідністю серед мешканців громади, відсутність адвокаційних або волонтерських груп) та *рівні системи в цілому* (брак ресурсів для сприяння соціальній інтеграції людей з інвалідністю, слабка розвиненість законодавства та політики, що забезпечують права людей з інвалідністю на соціальну інтеграцію, а також слабка залученість людей з інвалідністю до процесів прийняття рішень). Вкрай важливим виокремлюють науковці необхідність проводити активну діяльність з впровадження інклюзії на всіх трьох рівнях одночасно. Цілком поділяємо ідеї авторів та вважаємо, що для якісної роботи на всіх трьох вищезазначених рівнях потрібно мати підготовлені кадри майбутніх фахівців соціальної галузі, що зможуть бути координаторами діяльності мультидисциплінарних команд інклюзивної підтримки осіб з особливими освітніми потребами під час здійснення їхньої соціальної реабілітації в інклюзивному підтримуючому просторі, що поєднає заклади освіти та інші соціальні інституції з метою забезпечення залученості людей з особливими потребами до суспільного життя.

В умовах війни в Україні одним із актуальних напрямів у роботі фахівців соціальної галузі є розвиток резильєнтності різних вікових груп, що дозволяє зміцнити показники психічного здоров'я та відновити втрачені підтримуючі соціальні мережі на рівні найближчого оточення та громади. Серед сприятливих для розвитку резилієнтності у дітей та молоді в закладі освіти характеристик виокремлено [17, с. 4]: залучення до процесу фахівців соціально-педагогічного профілю та батьків учнів, створення умов для формування у дітей та молоді відчуття спільності та впевненості у власних силах, можливостях та подальшій перспективі, формування навичок самоусвідомлення та самоприйняття, здатності протистояти тривозі та планувати власні дії, використання ресурсів арттерапії та художньої театралізації. Вищезазначені характеристики формуються у здобувачів вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» під час організації занять за дисциплінами «Опіка та піклування з практикумом» та активної діяльності в заходах СНТ в умовах воєнного стану.

Як зазначають дослідники, однією з найуразливіших категорій населення в умовах війни в Україні на рівні громад є самотні люди літнього віку, велика частка з яких є ще й потребує паліативного догляду [7; 13; 18], тому важливим напрямом професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах війни є робота з цією категорією осіб, що теж має багато особливостей (необхідність опанувати досвід роботи в мультидисциплінарній команді фахівців, важливість досвіду надання гуманітарної допомоги та волонтерських ініціатив, цифрова компетентність тощо).

З метою підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до надання якісних соціальних послуг та забезпечення їхньої готовності до роботи в інклюзивному освітньому середовищі Харківським національним університетом імені

Г. С. Сковороди укладено угоди з різними спеціалізованими соціальними інституціями міста, що здійснюють соціально-реабілітаційні впливи та надають соціальні послуги різним категоріям клієнтів та впроваджено низку навчальних курсів «Опіка і піклування з практикумом» (2 курс), «Виробнича практика на базі ЗЗСО, СЗО та спеціалізованих соціальних служб» (3 та 4 курси), («Практикум соціально-реабілітаційної діяльності у спеціалізованих соціальних інституціях» (4 курс)), Соціальна робота в інклюзивному освітньому середовищі (6 курс). Опанування змістом пропонованих курсів дає можливість здобувачам освіти набути професійних компетентностей для ефективної роботи з впровадження соціальної інклюзії та організації в закладах освіти та соціальної допомоги соціально-підтримуючого інклюзивного середовища, що сприяє ефективному здійсненню соціально-реабілітаційної діяльності, враховуючи запити сучасних соціальних викликів.

Проведене опитування майбутніх фахівців соціальної галузі, що навчаються за освітніми програмами «Соціальна педагогіка» у Харківському національному педагогічному університеті за спеціальністю 231 «Соціальна робота» за освітніми ступенями бакалавр і магістр і мають досвід соціально-реабілітаційної діяльності в умовах спеціалізованих соціальних інституцій і закладів освіти підтвердило актуальність й ефективність такої підготовки, а також засвідчило необхідність її удосконалення у частині соціальної реабілітації та інклюзії в умовах війни та післявоєнної адаптації та відновлення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз та узагальнення керівних положень з впровадження соціальної інклюзії (рівність доступу всіх до різних сфер життя суспільства, поцінування різноманітності людей, розвиток та підтримка спільних міцних зв'язків та взаємин, спільне будівництво миру, спільне усвідомлення рівності, розвиток простору для різноманітності та соціального залучення), що запропоновано світовою спільнотою та знайшли відображення у практиці соціальної роботи в Україні, дозволили виокремити низку важливих основ, що мають бути відображені у теорії та практиці підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, які мають бути тими провідниками змін, що готові до організації підтримуючого інклюзивного простору як осередку, де немає місця для: будь-яких видів дискримінації; гендерної, освітньої, цифрової та професійної нерівності, а спостерігається відсутність будь-яких бар'єрів доступу до повноправного життя всіх членів суспільства, а також здійснюється робота, спрямована на розвиток потенціалу вразливих категорій клієнтів. Майбутні фахівці соціальної галузі мають бути готовими до здійснення роботи з впровадження соціальної інклюзії в умовах воєнного стану на трьох взаємозалежних рівнях: індивідуальному (підтримуюча та розвивальна діяльність з вразливими маргіналізованими категоріями – самотніми людьми літнього віку та паліативними хворими, дітьми та молоддю з інвалідністю, біженцями та вимушено переміщеними особами тощо); громади (робота, що спрямована на створення активних підтримуючих резильєнтних осередків); системи

(робота з владними структурами та масмедіа з метою зменшення кількості бар'єрів на рівні суспільного життя у громаді, унеможлиблюють вільний доступ всіх членів суспільства до повноцінного життя, а також лобювання важливих дій на рівні державної політики та законодавства).

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка освітніх компонентів, що збагачуватимуть практичну складову підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціально-реабілітаційної роботи на засадах соціальної інклюзії з різними категоріями клієнтів в умовах війни, повоєнної адаптації та відновлення.

Список використаних джерел і літератури

1. Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти. *Державна служба якості освіти* URL: <https://sqe.gov.ua/inklyuzivne-navchannya-u-shkoli-posibnik/> (дата звернення: 20.08.2024).
2. Всі документи. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 20.08.2024).
3. В Україні за два роки війни кількість людей з інвалідністю збільшилася на 300 тисяч. *Укрінформ* URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3846340-v-ukraini-za-dva-roki-vijni-kilkist-ludej-z-invalidnistu-zbilsilasa-na-300-tisac.html> (дата звернення: 20.08.2024).
4. Данілавічюте Еляна. Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2018. № 3. С. 7–19.
5. Інформація про Геоінформаційну систему моніторингу, аналізу, оцінки та вирішення конфліктів. *ГІСМАОБК*. URL: <https://dialog-ua.org/pages/about.html> (дата звернення: 20.08.2024).
6. Колупаєва А. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 3. С. 7–12.
7. Костіна В.В. Загальні засади соціальної допомоги людям літнього та похилого віку в умовах сучасних соціальних викликів. *Соціальна робота і соціальна освіта в умовах сьогодення: проблеми та перспективи розвитку*: колективна монографія / С. Калаур, Н. Олексюк, Г. Олійник, Л. Петришин та ін.; за ред. О. Сороки, Г. Лещук. Тернопіль: Осадца Ю.В. 2023. С. 36–73.
8. Костіна В.В., Смерчак Л.І. Соціальна інклюзія в Україні: імплементація закордонного досвіду та особливості підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі. *CORRECTION AND REHABILITATION INNOVATIONS: IMPLEMENTATION OF EUROPEAN EXPERIENCE*: Наукова монографія. Рига, Латвія : «Baltija Publishing», 2023. С. 132–156. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-325-5-9>.
9. Міжнародно-правові документи *Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти*. URL: https://rcpio.ipro.kubg.edu.ua/?page_id=63 (дата звернення: 20.08.2024).
10. Рассказова О.І. Розвиток соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти: теорія та технологія: монографія. Харків: ФОП Шейніна О. В. 2012. 465 с.
11. Слезанська Г. Особливості підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання у закладах загальної середньої освіти. *Наукові записки*. Серія: педагогіка. 2021. № 2. С. 49–59.
12. Супрун М., Шевченко В. Розвиток спеціальної освіти в незалежній Україні. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2018. № 14. С. 164–174.
13. Щербакова Вікторія, Рагозіна Тетяна, Костіна Валентина Досвід соціально-реабілітаційної та паліативної допомоги харківського обласного благодійного фонду «соціальна служба допомоги» людям літнього віку в умовах воєнного стану. *Соціальна робота: реалії та перспективи* : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 110-річчю Полт. нац. пед. ун-та імені

В. Г. Короленка, м. Полтава, 9–10 трав. 2024 р. / за заг. ред. Н. О. Сайко, В. І. Березан. Полтава, 2024. С. 143–148.

14. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. United Nations. URL: https://www.un.org/disabilities/documents/COP/crpd_csp_2013_4.doc (access date: 20.08.2024).

15. Creating an Inclusive Society: Practical Strategies to Promote Social Integration. DESA 2009. inclusive-society. URL: <https://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/Ghana/inclusive-society.pdf> (access date: 20.08.2024).

16. Just Like You: 5 principles of inclusive society. UNDP in Ukraine. URL: <https://www.undp.org/ukraine/news/just-you-5-principles-inclusive-society> (access date: 20.08.2024).

17. Kostina V. V., Pypenko I. S. The Development of Resilience of Schoolchildren as a Basis for Health Care in the Conditions of Martial Law. *International Journal of Science Annals*, 2022. Vol. 5, No. 1–2. DOI:10.26697/ijasa. URL: https://culturehealth.org/ijasa_archive/ijasa.2022.1-2.5.pdf (access date: 20.08.2024).

18. Kostina V., Rahozina T., Smerechak L. Palliative Care in the Conditions of New Social Challenges: Problems and Prospects. *Evropsky Politicky a Pravni Diskurz*, 2024. 11, 1, 51–61. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2024.11.1.6>.

19. Kovacheva Siyka Social inclusion. Youth Partnership. URL: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/social-inclusion> (access date: 20.08.2024).

20. Saran A., Hunt X., White H., Kuper H. Effectiveness of interventions for improving social inclusion outcomes for people with disabilities in low- and middle-income countries: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 2023. 19, e1316. DOI: <https://doi.org/10.1002/cl2.1316>

21. Social Inclusion. Department of Economic and Social Affairs. *United Nations*. URL: <https://social.desa.un.org/issues/social-inclusion>. (access date: 20.08.2024).

22. Social inclusion. *Developdiverse*. URL: https://www.developdiverse.com/deib_dictionary/social-inclusion/(access date: 20.08.2024).

23. Social inclusion. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/topic/social-inclusion#recent-updates> (access date: 20.08.2024).

24. Summary of the E-dialogue On Creating an Inclusive Society: Practical Strategies to Promote Social Integration. 23 May – 20 June 2007. Division for Social Policy and Development. URL: https://www.un.org/esa/socdev/sib/egm%2707/e-dlg07_smmry.html (access date: 20.08.2024).

25. The importance of social inclusion. Sacred Heart Mission. URL: <https://www.sacredheartmission.org/news/the-importance-of-social-inclusion/>(access date: 20.08.2024).

26. The People’s Charter for an Eco-Social World. *Co-building a New Eco-Social World: Leaving No One Behind*. URL: <https://newecosocialworld.com/the-peoples-charter-for-an-eco-social-world/> (access date: 20.08.2024).

27. Vasylyeva-Khalatnykova M. O., Chuiko O., Bakhov I. S., Ternopilska V., Chernukha, N. Social Rehabilitation Practices of Inclusion In The Educational Process In Working With Children With Disabilities. *Propósitos Y Representaciones*, 2021. 9(SPE3), e1188. DOI:<https://doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1188>.

References

1. Vprovadzhuemo inkluziiu v zakladi osvity. [Implementing inclusion in the educational institution] (2023). *Derzhavna sluzhba yakosti osvity*. [State Service of Education Quality]. Retrieved from: <https://sqe.gov.ua/inklyuzivne-navchannya-u-shkoli-posibnik/> [in Ukrainian].

2. Vsi dokumenty. [All documents] (2024). *Verkhovna Rada Ukrainy*. [Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> [in Ukrainian].

3. V Ukraini za dva roky viiny kilkist liudei z invalidnistiu zbilshylasia na 300 tysiach. [In Ukraine, during the two years of the war, the number of people with disabilities increased by 300,000] (2024). *Ukrinform* Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3846340-v-ukraini-za-dva-roki-vijni-kilkist-ludej-z-invalidnistu-zbilsilasa-na-300-tisac.html> [in Ukrainian].

4. Danilavichiutie Eliana. (2018). Dity z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkluzyivnomu seredovyshchi [Children with special educational needs in an inclusive environment]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – A special child: education and upbringing*, 3, 7–19 [in Ukrainian].

5. Informatsiia pro Heoinformatsiinu systemu monitorynhu, analizu, otsinky ta vyrishennia konfliktiv [Information about the Geoinformation system of monitoring, analysis, assessment and resolution of conflicts] (2019). HISMAOVK. Retrieved from: <https://dialog-ua.org/pages/about.html> [in Ukrainian].

6. Kolupaieva, A. (2014). Spetsialna osvita v Ukraini ta modernizatsiia osvitnoi haluzi. [Special education in Ukraine and modernization of the educational sector]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – A special child: education and upbringing*, 3, 7–12 [in Ukrainian].

7. Kostina, V.V. (2023). Zahalni zasady sotsialnoi dopomohy liudiam litnoho ta pokhyloho viku v umovakh suchasnykh sotsialnykh vyklykiv [General principles of social assistance to elderly people in the conditions of modern social challenges]. *Sotsialna robota i sotsialna osvita v umovakh sohodennia: problemy ta perspektyvy rozvytku [Social work and social education in today's conditions: problems and prospects for development]: kolektyvna monohrafiia / S. Kalaur, N. Oleksiuk, H. Oliinyk, L. Petryshyn ta in.; za red. O. Soroky, H. Leshchuk. Ternopil: Osadtsa Yu.V., 36–73 [in Ukrainian].*

8. Kostina, V.V., & Smerechak, L.I. (2023). Sotsialna inkluziia v Ukraini: implementatsiia zakordonnoho dosvidu ta osoblyvosti pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi haluzi [Social inclusion in Ukraine: implementation of foreign experience and features of training future specialists in the social sector]. *CORRECTION AND REHABILITATION INNOVATIONS: IMPLEMENTATION OF EUROPEAN EXPERIENCE: Naukova monohrafiia. Ryha, Latviia : «Baltija Publishing», S. 132–156. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-325-5-9> [in Ukrainian].*

9. Mizhnarodno-pravovi dokumenty. (2024). [International legal documents] Resursnyi tsentr pidtrymky inkluzyvnoi osvity. [*Resource center for support of inclusive education*]. Retrieved from: https://rcpio.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=63 [in Ukrainian].

10. Rasskazova, O.I. (2012). *Rozvytok sotsialnosti uchniv v umovakh inkluzyvnoi osvity: teoriia ta tekhnolohiia [Social development of students in the conditions of inclusive education: theory and technology]: monohrafiia. Kharkiv : FOP Sheinina O. V. 465 s. [in Ukrainian].*

11. Slozanska, H. (2021). Osoblyvosti pidhotovky ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy do navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Peculiarities of preparing children with special educational needs to study in institutions of general secondary education]. *Naukovi zapysky – Scientific notes. Seriia: pedahohika*, 2, 49–59 [in Ukrainian].

12. Suprun, M., & Shevchenko, V. (2018). Rozvytok spetsialnoi osvity v nezalezhnii Ukraini [Development of special education in independent Ukraine]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy – Education of persons with special needs: ways of development*, 14, 164–174 [in Ukrainian].

13. Shcherbakova V., Rahozina T., & Kostina V. (2024). Dosvid sotsialno-reabilitatsiinoi ta paliativnoi dopomohy kharkivskoho oblasnoho blahodiinoho fondu «sotsialna sluzhba dopomohy» liudiam litnoho viku v umovakh voiennoho stanu [The experience of social rehabilitation and palliative care of the Kharkiv Regional Charitable Foundation "Social Service of Help" for the elderly in the conditions of martial law]. *Sotsialna robota: realii ta perspektyvy – Social work: realities and prospects*: zb. nauk. pr. Vseukr. nauk.-prakt. konf., prysviach. 110-richchiiu Polt. nats. ped. un-ta imeni V. H. Korolenka, m. Poltava, 9–10 trav. 2024 r. / za zah. red. N. O. Saiko, V. I. Berezan. Poltava. S. 143–148 [in Ukrainian].

14. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. (2013). United Nations. Retrieved from: https://www.un.org/disabilities/documents/COP/crpd_csp_2013_4.doc [in English].
15. Creating an Inclusive Society: Practical Strategies to Promote Social Integration. DESA (2009). *Inclusive-society*. Retrieved from: <https://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/Ghana/inclusive-society.pdf> [in English].
16. Just Like You: 5 principles of inclusive society. *UNDP in Ukraine*. Retrieved from: <https://www.undp.org/ukraine/news/just-you-5-principles-inclusive-society> [in English].
17. Kostina, V. V., & Pypenko, I. S. (2022). The Development of Resilience of Schoolchildren as a Basis for Health Care in the Conditions of Martial Law. *International Journal of Science Annals*, Vol. 5, No. 1–2, DOI:10.26697/ijsa. Retrieved from: https://culturehealth.org/ijsa_archive/ijsa.2022.1-2.5.pdf [in English].
18. Kostina, V., Rahozina, T., & Smerechak, L. (2024). Palliative Care in the Conditions of New Social Challenges: Problems and Prospects. *Evropsky Politicky a Pravni Diskurz*, 11, 1, 51–61. <https://doi.org/10.46340/eppd.2024.11.1.6> [in English].
19. Kovacheva Siyka (2024). Social inclusion. *Youth Partnership*. Retrieved from: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/social-inclusion> [in English].
20. Saran, A., Hunt, X., White, H., & Kuper, H. (2023). Effectiveness of interventions for improving social inclusion outcomes for people with disabilities in low– and middle-income countries: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 19, e1316. <https://doi.org/10.1002/cl2.1316> [in English].
21. Social Inclusion. (2024). Department of Economic and Social Affairs. *United Nations*. Retrieved from: <https://social.desa.un.org/issues/social-inclusion> [in English].
22. Social inclusion. (2024). *Developdiverse*. Retrieved from: https://www.developdiverse.com/deib_dictionary/social-inclusion/ [in English].
23. Social inclusion. (2024). *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*. Retrieved from: <https://www.eurofound.europa.eu/en/topic/social-inclusion#recent-updates> [in English].
24. Summary of the E-dialogue On Creating an Inclusive Society: Practical Strategies to Promote Social Integration. (2007). *Division for Social Policy and Development*. Retrieved from: https://www.un.org/esa/socdev/sib/egm%2707/e-dlg07_smmry.html [in English].
25. The importance of social inclusion. (2024). *Sacred Heart Mission*. Retrieved from: <https://www.sacredheartmission.org/news/the-importance-of-social-inclusion/> [in English].
26. The People’s Charter for an Eco-Social World. (2022). *Co-building a New Eco-Social World: Leaving No One Behind*. Retrieved from: <https://newecosocialworld.com/the-peoples-charter-for-an-eco-social-world/> [in English].
27. Vasylyeva-Khalatnykova, M. O., Chuiko, O., Bakhov, I. S., Ternopil'ska, V., & Chernukha, N. (2021). Social Rehabilitation Practices of Inclusion In The Educational Process In Working With Children With Disabilities. *Propósitos Y Representaciones*, 9(SPE3), e1188. <https://doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1188> [in English].

Kostina V. V.

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Social Work and Social Pedagogy
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS IN THE SOCIAL INDUSTRY FOR THE IMPLEMENTATION OF SOCIAL INCLUSION IN THE CONDITIONS OF NEW SOCIAL CHALLENGES

The article analyzes the regulatory basis for the implementation of social inclusion, identifies important international and domestic normative documents that are necessary for the familiarization of future specialists in the social field during their professional training for the relevant field of professional activity. The purpose of the article: to outline the content and features of the training of future specialists in the social field for the implementation of social inclusion and the implementation of social rehabilitation supporting practices in the conditions of new social challenges. The scientific novelty consists in the clarification of the essence of the concepts "social rehabilitation in the conditions of new social challenges" and "social rehabilitation in the conditions of inclusion", the identification of theoretical foundations and effective practices in the introduction of social inclusion in the conditions of modern social challenges, as well as the identification of vulnerable groups of clients in the conditions of war in Ukraine and determining the main directions in the professional training of social sector specialists for social rehabilitation work with them. Research conclusions: the specifics and strategic guidelines for the organization of the activities of social sector specialists for the implementation of social inclusion in the conditions of modern social challenges are determined, the normative foundations of the provision of social rehabilitation services are analyzed, as well as the main directions of professional training of future social sector specialists for the implementation of social inclusion in the conditions of martial law. The experience of public sector specialists in the implementation of interesting projects and tools that contribute to the development of social inclusion in modern conditions is analyzed, as well as the specifics of the formation of a culture of inclusiveness in educational institutions and the community and the role of social sector specialists in this process. The educational elements that ensured the formation of professional readiness of future specialists in the social sector for social rehabilitation work with vulnerable categories of clients in various socio-cultural environments at three interdependent levels (individual, community, system) on the basis of social inclusion in the conditions of martial law were highlighted.

Key words: social worker, social inclusion, vulnerability, training, martial law, rehabilitation.